

Julkaisualan kansainvälisiä kuulumisia

■ Johanna Lilja

Kuvaan tässä katsauksessa kolmen kansainvälisen julkaisualan tapahtuman antia. Kaksi konferenssia ja yksi laaja seminaari järjestettiin vuonna 2013. Ensimmäinen niistä painottui kirjojen ja julkaisemisen historiaan, toinen historiaan, nykypäivään ja tulevaisuuteen sekä kolmas nykypäivään ja tulevaisuuteen.

Kirjat kartalla

21st annual Conference of the Society for the History of Authorship, Reading & Publishing (SHARP), Philadelphia 18.–21.7. 2013

Society for the History of Authorship, Reading & Publishing (SHARP) järjestää vuosittain laajan kirjahistorian konferenssin, jonka teema vuonna 2013 oli *Geographies of the Book*. Maantieteellinen perspektiivi johdatti tarkasteleman tekstien maailmanlaajuista leviämistä. Esielmiä kuultiin kirjakaupasta, julkaisuvaihdosta ja käännöksistä sekä tekijänoikeuksista, jotka aina eivät ole kulkeneet tekstien mukana, vaan kussakin maassa tekstit ja kuvat ovat siirtyneet paikallisen lainsäädännön piiriin.

Konferenssin pääpuhujat esittivät tuoreita näkökulmia kirjojen liikkuvuuteen. Professori Michael F. Suarez (University of Virginia) kehotti tarkastelemaan kirjojen ja tekstien levikkiä eri maihin sekä niiden juurtumista ja adaptaatiota paikallisiin kulttuureihin. Vauhdikkaassa esityksessä ravisteltiin käsityksiä arvovaltaisista alkuteoksista ja vähempiarvoisista käännöksistä ja muunnelmista. Myös professori Roger Chartier (Collège de France; University of Pennsylvania) totesi, että kirjahistoria on jo kypsytynyt irrottautumaan keskusta-periferia-ajattelusta. Toisaalta konferenssin oma osanottajakunta edusti perinteistä anglo-amerikkalaista tieteen

keskusaluetta – valkoihoista ja keskiluokkaita, todettiin nuorten konferenssiedustajien puheenvuoroissa. Suomalaisilla oli kuitenkin hyvä edustus: kokonaista viisi puhujaa.

Digitoidut tutkimusaineistot ja niiden luomat uudet mahdollisuudet korostuivat professori Ian Gregoryn (Lancaster University) esityksessä, jossa tarkasteltiin, mitä kirjahistorioitsija saa irti yhdistämällä verkossa olevia tekstimassoja paikattietoon. Myös konferenssin näyttelyssä esiteltiin erilaisia kiinnostavia digitointiprojekteja.

Katsaus Itämeren alueen julkaisutoiminnan historiaan ja tulevaisuuteen

23rd International Book Science Conference, Vilna 26.–27.9. 2013

Vilnan yliopiston viestinnän tiedekunta järjestää vuosittain kirja-alan kansainvälisen konferenssin, joka vuonna 2013 toteutettiin teemalla *Traditional and Electronic Publishing in a Small Country: Experiences and Perspectives*. Konferenssissa tarkasteltiin julkaisutoiminnan historiaa ja tulevaisuutta erityisesti pienten maiden ja pienten kielialueiden näkökulmasta.

Pääpuhujat professori Miha Kovač (University of Ljubljana), professori Adrian Hendrik van der Weel (Leiden University) ja professori Claire Squires (Stirling University) tarkastelivat erityisesti sitä, miten internet on muuttanut julkaisutoimintaa. Internet luo uudentyyppistä kirjallisuutta, jossa kustantajan rooli hämärtyy – niin kauno- kuin tietokirjallisuudenkin alalla. Esimerkiksi menestysromaani *Fifty Shades of Grey* on syntynyt verkossa ja kustantajan toimitustyön sijaan se on muokattu lukijapalautteen perusteella. Utta kustannusmallia edustaa

myös Amazonin Kindle-alusta, jolla kuka tahansa voi ryhtyä kirjailijaksi – menestys tulee, jos on tullakseen, jolloin Amazon kerää osuutensa voitoista.

Vaikka digitalisoitumisen vaikutus on mullistava, sen merkitys kaupallisesti välitettävän kirjallisuuden levityksessä on toistaiseksi pienempi kuin esimerkiksi musiikissa. Sähkökirjojen markkinaosuus on korkein Yhdysvalloissa, jossa se on 25–30 %. Isossa-Britanniassa osuus on 15 % ja Saksassa 9 %. Pienillä kielialueilla sähkökirjojen myynti kattaa vain 1–2 % markkinoista. Sähkökirjojen ostaminen on asiakkaalle epävarmempaa kuin paperikirjojen, sillä ostaessaan saa vain lisenssin, joka on sidottu tiettyyn ohjelmistoon tai tiettyyn alustaan. Lisäksi myyntiä jarruttaa edelleen lukijoiden kiintymys paperiformaattiin. Tämä mieltymys saattaa tosin kadota sukupolven vaihtuessa, sillä nuoremmat lukijat ovat tottuneet saamaan kaiken verkosta.

Göteborgin yliopistossa käynnistetty tutkimusprojekti tarkastelee sähkökirjojen käyttöä, levikkiä ja niiden vaikutusta kirjallisuuden kirjoittamiseen, julkaisemiseen ja jakeluun Ruotsissa. Skandinaavisen kielialueen näkökulma on kiinnostava myös suomalaisen sähkökirjatuotannon kannalta. Myös kirjastot voivat oppia toistensa kokemuksista, sillä yhtenäisiä käytäntöjä sähkökirjojen kirjastovälitykseen ei vielä ole.

Tieteellisessä kirjallisuudessa sähköinen julkaiseminen tarjoaa paperiin verrattuna monia etuja, joista viime aikoina on eniten ollut esillä tutkimusaineistojen linkittäminen julkaisuun kaikille avoimena datana. Esimerkkinä tästä esiteltiin Helsingin yliopiston nykykielten laitoksen Varieng-yksikön julkaisema avoimen saatavuuden lehti *Studies in Variation, Contacts and Changing in English*. Se noudattaa perinteistä vertaisarviointia, mutta artikkeleihin linkitetyn tutkimusdatan ansiosta kaikilla lukijoilla on mahdollisuus arvioida tekstiä lähdeaineiston valossa.

Tulevaisuutta rohkeasti hahmottavien visioiden lisäksi Vilnassa kuultiin useita julkaisu toiminnan historiaa käsitteleviä esityksiä.

Avoim julkaiseminen Pohjoismaissa

Nordic Perspectives on Open Access and Open Science, Helsinki 15.10.2013

Suomen Open Access -työryhmän, FinnOA:n, 10-vuotisjuhlaseminaari *Nordic Perspectives on Open Access and Open Science* kokosi puhujikseen avoimen tieteen, julkaisemisen ja kirjastojen asiantuntijoita. Seminaarissa todettiin, että avoimeen julkaisemiseen liittyvä keskustelu on siirtynyt kysymyksestä miksi kysymykseen miten. Pohjoismaissa ja Euroopan unionissa poliittinen tahto avoimen julkaisemisen edistämiseen on jo vahva, mutta käytännössä on vielä paljon selvittämistä, varsinkin avoimen datan osalta. Myös avoimen julkaisemisen rahoitusmallit ja julkaisuarkistojen ylläpito vaativat edelleen kehittämistä.

Seminaarin pääpuhujana professori Bo-Christer Björk (Hanken) valaisi open access -julkaisemisen määrällistä kehitystä. Tällä hetkellä kaikista tieteellisistä artikkeleista 35 % on vapaasti luettavissa internetissä – osa kultaisen mallin mukaan, jossa lehti kokonaisuudessaan on avoimesti verkossa, osa vihreän mallin mukaan, jossa itse lehti on maksullinen, mutta yksittäiset artikkelit tallennetaan avoimiin julkaisuarkistoihin. Kultaisen mallin lehdissä on yleistymässä tapa rahoittaa julkaisemista kirjoittajamaksuilla. Björk kiinnitti huomiota myös avoimen julkaisemisen varjopuoleen: kirjoittajamaksuja kerääviin huijarilehtiin, jotka väittävät olevansa vertaisarvioituja, mutta käytännössä julkaisivat virheellisetkin tekstit ilman riittävää kontrollia. Tiedeyhteisö ja kirjastot ovat reagoineet nopeasti tähän ongelmaan. Lars Bjørnshaugen puheenvuorossa todettiin, että avointen lehtien maailmanlaajuinen luettelo DOAJ (*Directory of Open Access Journals*) pyrkii jatkossa kiinnittämään enemmän huomiota lehtien laatuun ja karsimaan listaltaan arveluttavat lehdet. Omasa puheenvuorossani esittelin Suomessa kehiteltävää kansallista vertaisarviointitunnusta, jolla voidaan uskottavasti osoittaa, mitkä tekstit lehdessä tai kirjassa on vertaisarvioitu. Tunnus koskee kaikkia tieteellisiä julkaisuja, myös painettuja ja kaupallisesti levitettäviä.

Pääpaino pohjoismaisessa seminaarissa oli avoimen saatavuuden julkaisemisessa, mutta muutamissa esityksissä käsiteltiin myös avoimen datan yleistymistä ja siihen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä sekä kansalaistiedettä, jossa tieteen tekoon osallistetaan tutkijoiden lisäksi myös suurta yleisöä. Amatöörien panosta on jo vuosisatojen ajan hyödynnetty luonnontieteellisen havaintoaineiston keruussa. Verkossa julkaistavat aineistot luovat aivan uudenlaisia mahdollisuuksia suuren yleisön osallistumiseen.

Vuoden 2013 kolme kansainvälistä konferenssia tarjosivat laajan perspektiivin julkaisutoiminnan historiaan, nykypäivään ja tulevaisuuteen, mutta osoittivat myös, että monia kysymyksiä on edelleen ratkaisematta. Oli kiinnostavaa kuulla, että painettu julkaisutoiminta pitää sitkeästi puoliaan, varsinkin kaupallisesti levitettävien kirjojen osalta. Sähkökirjoissa on monia käytännön ongelmia, mutta myös monia mahdollisuuksia, joita julkaisijoiden kannattaa opetella hyödyntämään, jotta diginatiivikin saadaan houkuteluluiksi kirjojen pariin.

Tieteellisissä lehdissä avoin julkaiseminen tulee yleistymään nopeasti, ja painettujen lehtien merkitys kapeutuu, kun rahoittajat vaativat yhä laajemmin avointa julkaisemista ja avoimen tutkimusdatan linkittämistä julkaisuihin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tiedekustantajien on kehiteltävä uusia strategioita, joilla julkaisutoiminta segmentoidaan entistä selvemmin kaupallisesti jaettavaan laajalevikkiseen kirjallisuuteen ja avoimiin tieteellisiin lehtiin, jotka on suunnattu asiantuntijayleisölle ja joiden on täytettävä tutkimusrahoittajien vaatimukset. Jonkinlaisen välimuodon tarjoaa rinnakaistallennus, jota voidaan toteuttaa viiveellä eli embargoilla silloin, kun julkaisu on painettu tai kaupallisesti välitettävä verkkojulkaisu. Julkaisu- ja rahoittaminen on myös mietittävä uusiksi. Haasteita on siis kylliksi, mutta toisaalta tutkimustulosten ja aineistojen avaaminen verkossa tuo aivan uusia yleisöjä tieteelle ja helpottaa tutkimuksen kansainvälistä jakelua.

Lisätietoja

SHARP-konferenssin pääpuhujien esitelmien abstraktit on julkaistu verkkosivulla http://www.library.upenn.edu/exhibits/lectures/SHARP2013/SHARP2013_keynotes.html

Ruotsalaisen e-kirjaprojektin verkkosivut <http://www.hb.se/Forskning/Projekt/E-bokens-framvaxt-i-ett-litetsprakomrade-Media-teknologi-och-effekter-i-digitala-samhallet/>

Nordic Perspectives on Open Access and Open Science -seminaarin esitykset ovat luettavissa tai katseltavissa videoina Kansalliskirjaston verkkosivulla <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/tapahtumat/1378730933767.html>

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisupäällikkö.



KONFERENSSIAVUSTUKSET

Tieteellisten seurain valtuuskunta on julistanut haettavaksi avustukset

kansainvälisten konferenssien järjestämiseen ja kansallisten seminaarien ulkomaisten luennoitsijoiden kutsumista sekä liikunta-alan konferenssien järjestämistä varten vuosina 2014–2016.

Hakemus tehdään sähköisellä lomakkeella 16.2.–15.3.2014. Haku päättyy hakuajan umpeutuessa klo 16.00.

Tarkempi hakuilmoitus ja hakulomakkeet ovat verkkosivuilla www.tsv.fi.



HELSINKI

Ota kaveri
kelkkaan -
kutsu oman
alasi kollegat
Helsinkiin!



Ruokaa, elämyksiä, designia. Kaikki palvelut lähellä - helposti ja turvallisesti.

Helsinki Convention Bureau auttaa kansainvälisten kongressien järjestäjiä tapahtuman kutsumisessa Helsinkiin, kutsumateriaalin valmistamisessa ja kongressin ennakkomarkkinoinnissa – **veloituksetta**. Muita maksuttomia palvelujamme ovat alustavien hotellihuonekiintiöiden ja kokoustilavarausten tekeminen, tutustumisvierailujen järjestäminen ja markkinointimateriaalin tuottaminen.

Kun suunnittelet kansainvälisen kokouksen tai kongressin järjestämistä Helsingissä, ota yhteyttä meihin:

☎ 09 310 36152
convention.bureau@hel.fi
www.meethelsinki.fi